

PRAVILNIK

O PROTOKOLU POSTUPANJA U USTANOVU U ODGOVORU NA NASILJE, ZLOSTAVLJANJE I ZANEMARIVANJE

("Sl. glasnik RS", br. 30/2010)

Član 1

Ovim pravilnikom utvrđuje se Protokol postupanja u ustanovi u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje.

Protokol iz stava 1. ovog člana odštampan je uz ovaj pravilnik i čini njegov sastavni deo.

Član 2

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku Republike Srbije".

PROTOKOL POSTUPANJA U USTANOVU U ODGOVORU NA NASILJE, ZLOSTAVLJANJE I ZANEMARIVANJE

Prava deteta i učenika u Republici Srbiji ostvaruju se u skladu sa potvrđenim međunarodnim ugovorima, Ustavom Republike Srbije, Krivičnim zakonikom ("Službeni glasnik RS", br. 85/05, 88/05 - ispravka, 107/05 - ispravka, 72/09 i 111/09), Zakonom o maloletnim učinocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica ("Službeni glasnik RS", broj 85/05), Zakonikom o krivičnom postupku ("Službeni list SRJ", br. 70/01 i 68/02 i "Službeni glasnik RS", br. 58/04, 85/05 - dr. zakon, 115/05, 46/06, 49/07, 122/08, 20/09 - dr. zakon i 72/09), Zakonom o prekršajima ("Službeni glasnik RS", br. 101/05 i 116/08), Porodičnim zakonom ("Službeni glasnik RS", broj 18/05), Zakonom o opštem upravnom postupku ("Službeni list SRJ", br. 33/97 i 31/01), Zakonom o zabrani diskriminacije ("Službeni glasnik RS", broj 22/09), Zakonom o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja ("Službeni glasnik RS", broj 72/09 - u daljem tekstu: Zakon) i drugim zakonima kojima se regulišu prava deteta i učenika.

Republika Srbija se ratifikacijom Konvencije o pravima deteta Ujedinjenih nacija ("Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori", broj 15/90 i "Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori", br. 4/96 i 2/97 - u daljem tekstu: Konvencija), obavezala da obezbedi ostvarivanje svih prava deteta, a naročito, na zaštitu od svih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, potpunu informisanost, na pravično postupanje i zaštitu privatnosti, kao i da detetu koje je bilo izloženo nasilju obezbedi podršku za fizički i psihički oporavak i njegovu socijalnu reintegraciju.

Pravilnikom o protokolu postupanja u ustanovi u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje (u daljem tekstu: Pravilnik o protokolu) propisuju se sadržaji i načini sprovođenja preventivnih i interventnih aktivnosti, uslovi i načini za procenu rizika, načini zaštite od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, praćenje efekata preduzetih mera i aktivnosti.

Ustanova, u smislu ovog protokola, jeste predškolska ustanova, osnovna i srednja škola i dom učenika. Pod prostorom ustanove podrazumeva se prostor u sedištu i van sedišta ustanove u kom se ostvaruje vaspitno-obrazovni, obrazovno-vaspitni i vaspitni rad, kao i druge aktivnosti ustanove (u

daljem tekstu: obrazovno-vaspitni rad). U primeni Pravilnika o protokolu ustanova je dužna da obezbedi uslove za sigurno i podsticajno odrastanje i razvoj deteta i učenika, zaštitu od svih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja i socijalnu reintegraciju deteta i učenika koje je izvršilo, odnosno bilo izloženo nasilju, zlostavljanju ili zanemarivanju.

Zabrana nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u ustanovi odnosi se na svakog - decu, učenike, zaposlene, roditelje i treća lica.

Pod nasiljem i zlostavljanjem podrazumeva se svaki oblik jedanput učinjenog, odnosno ponavljano verbalnog ili neverbalnog ponašanja koje ima za posledicu stvarno ili potencijalno ugrožavanje zdravlja, razvoja i dostojanstva ličnosti deteta i učenika ili zaposlenog.

Nasilje i zlostavljanje može da se javi od strane: zaposlenog prema detetu, učeniku, drugom zaposlenom, roditelju, odnosno staratelju ili drugom licu koje je preuzelo brigu o detetu i učeniku (u daljem tekstu: roditelj); deteta i učenika prema drugom detetu i učeniku ili zaposlenom; roditelja prema svom detetu, drugom detetu i učeniku i prema zaposlenom.

Nasilje i zlostavljanje može da javi kao fizičko, psihičko (emocionalno) i socijalno.

Fizičko nasilje i zlostavljanje je ponašanje koje može da dovede do stvarnog ili potencijalnog telesnog povređivanja deteta, učenika ili zaposlenog; fizičko kažnjavanje dece i učenika od strane zaposlenih i drugih odraslih osoba.

Psihičko nasilje i zlostavljanje je ponašanje koje dovodi do trenutnog ili trajnog ugrožavanja psihičkog i emocionalnog zdravlja i dostojanstva deteta i učenika ili zaposlenog.

Socijalno nasilje i zlostavljanje je ponašanje kojim se isključuje dete i učenik iz grupe vršnjaka i različitih oblika socijalnih aktivnosti, odvajanjem od drugih, neprihvatanjem po osnovu različitosti, uskraćivanjem informacija, izolovanjem od zajednice, uskraćivanjem zadovoljavanja socijalnih potreba.

Osim navedenih oblika, nasilje i zlostavljanje prepoznaje se i kroz: zloupotrebu, seksualno nasilje, eksploataciju deteta i učenika, elektronsko nasilje i dr.

Zloupotreba deteta i učenika je sve ono što pojedinac, odnosno institucija čini ili ne čini, što negativno utiče, nanosi štetu, uskraćuje ili smanjuje mogućnost za bezbedan i zdrav razvoj i dovodi ga u nemoćan položaj prema pojedincu ili ustanovi (zloupotreba u sportu, u političke, verske, komercijalne i druge svrhe). Zloupotreba podrazumeva i prekomerno podsticanje, odnosno psihološki pritisak na dete i učenika od strane roditelja ili nastavnika radi postignuća koja mogu da imaju za posledicu ugrožavanje normalnog psihofizičkog i socijalnog razvoja i najboljeg interesa deteta.

Seksualno nasilje i zlostavljanje je ponašanje kojim se dete i učenik seksualno uznemirava, navodi ili primorava na učešće u seksualnim aktivnostima koje ne želi, ne shvata ili za koje nije razvojno dorastao ili se koristi za prostituciju, pornografiju i druge oblike seksualne eksploatacije.

Eksploatacija je rad koji nije u najboljem interesu deteta i učenika, a u korist je drugog lica, ustanove ili organizacije. Ove aktivnosti mogu da imaju za posledicu ugrožavanje fizičkog ili mentalnog zdravlja, moralnog, socijalnog i emocionalnog razvoja deteta i učenika, njegovu ekonomsku zavisnost, uskraćivanje prava na obrazovanje i slobodu izbora.

Elektronsko nasilje i zlostavljanje je zloupotreba informacionih tehnologija koja može da ima za posledicu povredu druge ličnosti i ugrožavanje dostojanstva i ostvaruje se slanjem poruka elektronskom poštom, SMS-om, MMS-om, putem veb-sajta (*web site*), četovanjem, uključivanjem u forume, socijalne mreže i sl.

Zanemarivanje i nemarno postupanje je propuštanje roditelja, druge osobe koja je preuzela brigu o detetu i učeniku, ustanove ili zaposlenog da u okviru raspoloživih sredstava obezbedi uslove za pravilan razvoj deteta i učenika u svim oblastima, a što može da naruši njegovo zdravlje i razvoj.

Zanemarivanje u ustanovi obuhvata: uskraćivanje pojedinih oblika obrazovno-vaspitnog rada neophodnih detetu i učeniku; nereagovanje na sumnju o zanemarivanju ili na zanemarivanje od strane roditelja; propuste u obavljanju nadzora i zaštite deteta i učenika od povređivanja, samopovređivanja, upotrebe alkohola, duvana, narkotičkog sredstva ili psihoaktivne supstance, uključivanja u destruktivne grupe i organizacije i dr.

PREVENCIJA NASILJA, ZLOSTAVLJANJA I ZANEMARIVANJA

Prevenciju nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja čine mere i aktivnosti kojima se u ustanovi stvara sigurno i podsticajno okruženje, neguje atmosfera saradnje, uvažavanja i konstruktivne komunikacije.

Preventivnim aktivnostima se:

- 1) podiže nivo svesti i osetljivosti deteta i učenika, roditelja i svih zaposlenih za prepoznavanje nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja;
- 2) neguje atmosfera saradnje i tolerancije, uvažavanja i konstruktivne komunikacije u kojoj se ne toleriše nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje;
- 3) ističu i unapređuju znanja, veštine i stavovi potrebni za konstruktivno reagovanje na nasilje;
- 4) obezbeđuje zaštita deteta i učenika, roditelja i svih zaposlenih od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja.

Deca i učenici, roditelji i zaposleni zajednički planiraju, osmišljavaju i sprovode preventivne aktivnosti, načine informisanja o sadržajima, merama i aktivnostima za sprečavanje i zaštitu od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja.

U okviru prevencije nasilja i zlostavljanja ustanova ostvaruje vaspitni rad, pojačan vaspitni rad i vaspitni rad koji je u intenzitetu primeren potrebama, samostalno ili u saradnji sa drugim nadležnim organima, organizacijama i službama.

Prava, obaveze i odgovornosti svih u ustanovi u prevenciji nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja

Radi prevencije nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja ustanova je dužna da upozna sve zaposlene, decu, učenike i roditelje sa njihovim pravima, obavezama i odgovornostima, propisanim zakonom, Pravilnikom o protokolu i drugim podzakonskim i opštim aktima.

Zaposleni svojim kvalitetnim radom (vaspitanje-obrazovnim, obrazovno-vaspitnim, vaspitnim, stručnim i drugim radom) i primenom različitih metoda, oblika rada i aktivnosti obezbeđuju podsticajnu i bezbednu sredinu.

U ustanovi odeljenjski starešina, vaspitač, nastavnik i stručni saradnik izborom odgovarajućih sadržaja i načina rada doprinose sticanju kvalitetnih znanja i veština i formiranju vrednosnih stavova za uzajamno razumevanje, uvažavanje različitosti, konstruktivno prevazilaženje sukoba i dr.

Odeljenjski starešina, vaspitač, nastavnik i stručni saradnik je dužan da obezbedi zaštitu deteta i učenika od proizvoljnog ili nezakonitog mešanja u njegovu privatnost, porodicu, dom ili prepisku, kao i zaštitu od nezakonitih napada na njegovu čast i ugled.

Zaposleni ne sme svojim ponašanjem da izazove ili doprinese nasilju, zlostavljanju i zanemarivanju (na primer: nepoštovanje ličnosti i prava deteta i učenika, nedoslednost u postupanju, neobjektivno ocenjivanje i dr.).

Učenici, kao odgovorni učesnici u obrazovanju i vaspitanju, radi prevencije nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, obavezni su da: uvažavaju i poštuju ličnost drugih - dece, učenika, zaposlenih, roditelja i trećih lica; poštuju pravila ustanove i sve one akte kojima se uređuju njihova prava, obaveze i odgovornosti; aktivno učestvuju u radu odeljenjske zajednice; kao članovi učeničkog parlamenta i školskog odbora, posebno doprinose i učestvuju u preventivnim aktivnostima; svojim ponašanjem ne izazivaju, doprinose ili učestvuju u nasilju i zlostavljanju.

Roditelj je dužan da, u najboljem interesu deteta i učenika: saraduje sa ustanovom; učestvuje u preventivnim merama i aktivnostima; uvažava i poštuje ličnost svog deteta, druge dece i učenika, zaposlenih i drugih roditelja.

Roditelj ne sme svojim ponašanjem u ustanovi da izazove ili doprinese pojavi nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja.

Program zaštite od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja

Prevencija nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, kao jedan od prioriteta u ostvarivanju obrazovno-vaspitnog rada planira se razvojnim planom i sastavni je deo godišnjeg plana rada. Ustanova programom zaštite od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja određuje mere i aktivnosti koje obezbeđuju razvijanje i negovanje pozitivne atmosfere i bezbedno okruženje (u daljem tekstu: program zaštite).

Program zaštite utvrđuje se na osnovu analize stanja bezbednosti, prisutnosti različitih oblika i intenziteta nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u ustanovi, specifičnosti ustanove i rezultata samovrednovanja i vrednovanja kvaliteta rada ustanove. Programom zaštite definišu se preventivne i interventne aktivnosti, odgovorna lica i vremenska dinamika ostvarivanja.

Program zaštite sadrži:

- 1) načine na koji se preventivne mere i aktivnosti ugrađuju u svakodnevni život i rad ustanove (vaspitne, nastavne i vannastavne aktivnosti), na svim nivoima (pojedinaac, vaspitna grupa, odeljenjska zajednica, učenički parlament, stručni organi, tela i timovi, roditeljski sastanci, roditelji - individualno i grupno, savet roditelja);
- 2) stručno usavršavanje zaposlenih radi unapređivanja kompetencija zaposlenih za preventivni rad, blagovremeno uočavanje, prepoznavanje, reagovanje na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje;
- 3) načine informisanja o obavezama i odgovornostima u oblasti zaštite od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja;
- 4) podsticanje i osposobljavanje učenika za aktivno učestvovanje u radu odeljenjske zajednice, učeničkog parlamenta, školskog odbora i stručnih organa ustanove;
- 5) sadržaje i načine za pojačan vaspitni rad radi razvijanja samoodgovornog i društveno odgovornog ponašanja;
- 6) postupke za rano prepoznavanje rizika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja;
- 7) načine reagovanja na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje, uloge i odgovornosti i postupanje u intervenciji kada postoji sumnja ili se ono događa;
- 8) oblike i sadržaje rada sa svom decom i učenicima, odnosno onima koji trpe, čine ili su svedoci nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja;

9) načine, oblike i sadržaje saradnje sa porodicom, jedinicom lokalne samouprave, nadležnim organom unutrašnjih poslova (u daljem tekstu: policija), centrom za socijalni rad, zdravstvenom službom i dr.;

10) načine praćenja, vrednovanja i izveštavanja organa ustanove o ostvarivanju i efektima programa zaštite, a naročito, u odnosu na:

- (1) učestalost incidentnih situacija i broj prijava;
- (2) zastupljenost različitih oblika i nivoa nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja;
- (3) broj povreda;
- (4) učestalost i broj vaspitno-disciplinskih postupaka protiv učenika i disciplinskih postupaka protiv zaposlenih;
- (5) ostvarene obuke u prevenciji nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja i potrebe daljeg usavršavanja;
- (6) broj i efekte akcija koje promovišu saradnju, razumevanje i pomoć vršnjaka;
- (7) stepen i kvalitet uključenosti roditelja u život i rad ustanove;
- (8) druge parametre.

Tim za zaštitu od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja

Ustanova ima poseban tim za zaštitu od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja (u daljem tekstu: tim za zaštitu).

Članove i rukovodioca tima za zaštitu određuje direktor ustanove iz reda zaposlenih (nastavnik, vaspitač, stručni saradnik, sekretar i dr.). Broj i sastav članova tima za zaštitu zavise od specifičnosti ustanove (vrsta i veličina ustanove, organizacija rada, izdvojena odeljenja, prisustvo dece i učenika iz manjinskih i marginalizovanih grupa i dr.). Direktor određuje, psihologa, pedagoga ili, izuzetno, drugog zaposlenog - člana tima za zaštitu, kao odgovornog za vođenje i čuvanje dokumentacije o svim situacijama nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u kojima tim za zaštitu učestvuje. Ustanova može da uključi u tim za zaštitu predstavnike roditelja i lokalne zajednice, učeničkog parlamenta i po potrebi odgovarajuće stručnjake (socijalni radnik, specijalni pedagog, lekar, predstavnik policije i dr.).

Zadaci tima za zaštitu jesu, naročito, da:

- 1) priprema program zaštite;
- 2) informiše decu i učenike, zaposlene i roditelje o planiranim aktivnostima i mogućnosti traženja podrške i pomoći od tima za zaštitu;
- 3) učestvuje u obukama i projektima za razvijanje kompetencija potrebnih za prevenciju nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja;
- 4) predlaže mere za prevenciju i zaštitu, organizuje konsultacije i učestvuje u proceni rizika i donošenju odluka o postupcima u slučajevima sumnje ili dešavanja nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja;
- 5) uključuje roditelje u preventivne i interventne mere i aktivnosti;

6) prati i procenjuje efekte preduzetih mera za zaštitu dece i učenika i daje odgovarajuće predloge direktoru;

7) saraduje sa stručnjacima iz drugih nadležnih organa, organizacija, službi i medija radi sveobuhvatne zaštite dece i učenika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja;

8) vodi i čuva dokumentaciju;

9) izveštava stručna tela i organe upravljanja.

INTERVENTNE AKTIVNOSTI

Intervenciju u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje čine mere i aktivnosti kojima se ono zaustavlja, osigurava bezbednost učesnika (onih koji trpe, čine ili svedoče), smanjuje rizik od ponavljanja, ublažavaju posledice za sve učesnike i prate efekti preduzetih mera.

U ustanovi se interveniše na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje, kada se ono dešava ili se dogodilo između: dece ili učenika (vršnjačko nasilje); zaposlenog i deteta, odnosno učenika; roditelja i deteta, odnosno učenika; roditelja i zaposlenog, kao i kada nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje čini treće lice u odnosu na dete, zaposlenog ili roditelja.

Ustanova je dužna da interveniše uvek kada postoji sumnja ili saznanje da dete i učenik trpi nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje, bez obzira na to gde se ono dogodilo, gde se događa ili gde se priprema.

Razvrstavanje nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja po nivoima

Razvrstavanje nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja na nivoe ima za cilj obezbeđivanje ujednačenog postupanja (intervenisanja) ustanova u situacijama nasilja i zlostavljanja kada su akteri deca, odnosno učenici (dete - dete, učenik - učenik, dete i učenik - zaposleni). Isti oblici nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja mogu da se pojave na više nivoa, ali se razlikuju u intenzitetu, stepenu rizika, učestalosti, posledicama i učesnicima.

Prvi nivo:

Oblici fizičkog nasilja i zlostavljanja su, naročito: udaranje čvrgra, guranje, štipanje, grebanje, gađanje, čupanje, ujedanje, saplitanje, šutiranje, prljanje, uništavanje stvari.

Oblici psihičkog nasilja i zlostavljanja su, naročito: omalovažavanje, ogovaranje, vređanje, ruganje, nazivanje pogrdnim imenima, psovanje, etiketiranje, imitiranje, "prozivanje".

Oblici socijalnog nasilja i zlostavljanja su, naročito: dobacivanje, podsmevanje, isključivanje iz grupe ili zajedničkih aktivnosti, favorizovanje na osnovu različitosti, širenje glasina.

Oblici seksualnog nasilja i zlostavljanja su, naročito, neumesno, sa seksualnom porukom: dobacivanje, psovanje, lascivni komentari, širenje priča, etiketiranje, seksualno nedvosmislena gestikulacija.

Oblici nasilja i zlostavljanja zloupotrebom informacionih tehnologija i drugih komunikacionih programa su, naročito: uznemiravajuće pozivanje, slanje uznemiravajućih poruka SMS-om, MMS-om.

Drugi nivo:

Oblici fizičkog nasilja i zlostavljanja su, naročito: šamaranje, udaranje, gaženje, cepanje odela, "šutke", zatvaranje, pljuvanje, otimanje i uništavanje imovine, izmicanje stolice, čupanje za uši i kosu.

Oblici psihičkog nasilja i zlostavljanja su, naročito: ucenjivanje, pretnje, nepravedno kažnjavanje, zabrana komuniciranja, isključivanje, manipulisanje.

Oblici socijalnog nasilja i zlostavljanja su, naročito: spletkarenje, uskraćivanje pažnje od strane grupe (ignorisanje), neuključivanje, neprihvatanje, manipulisanje, iskorišćavanje.

Oblici seksualnog nasilja i zlostavljanja su, naročito: seksualno dodirivanje, pokazivanje pornografskog materijala, pokazivanje intimnih delova tela, svlačenje.

Oblici nasilja i zlostavljanja zloupotrebom informacionih tehnologija su, naročito: oglašavanje, snimanje i slanje video zapisa, zloupotreba blogova, foruma i četovanja, snimanje kamerom pojedinaca protiv njihove volje, snimanje kamerom nasilnih scena, distribuiranje snimaka i slika.

Treći nivo:

Oblici fizičkog nasilja i zlostavljanja su, naročito: tuča, davljenje, bacanje, prouzrokovanje opekotina i drugih povreda, uskraćivanje hrane i sna, izlaganje niskim temperaturama, napad oružjem.

Oblici psihičkog nasilja i zlostavljanja su, naročito: zastrašivanje, ucenjivanje uz ozbiljnu pretnju, iznuđivanje novca ili stvari, ograničavanje kretanja, navođenje na korišćenje narkotičkih sredstava i psihoaktivnih supstanci, uključivanje u destruktivne grupe i organizacije.

Oblici socijalnog nasilja i zlostavljanja su, naročito: pretnje, izolacija, maltretiranje grupe prema pojedincu ili grupi, organizovanje zatvorenih grupa (klanova) koje ima za posledicu povređivanje drugih.

Oblici seksualnog nasilja i zlostavljanja su, naročito: zavođenje od strane odraslih, podvođenje, zloupotreba položaja, navođenje, iznuđivanje i prinuda na seksualni čin, silovanje, incest.

Oblici nasilja i zlostavljanja zloupotrebom informacionih tehnologija su, naročito: snimanje nasilnih scena, distribuiranje snimaka i slika, dečija pornografija.

Radi ujednačenog i primerenog postupanja, ustanova u prevenciji i intervenciji na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje, opštim aktom utvrđuje kao lakše povrede obaveza učenika:

- ponavljanje nasilnog ponašanja sa prvog nivoa kada vaspitni rad nije delotvoran;

- nasilno ponašanje sa drugog nivoa kada pojačani vaspitni rad nije delotvoran.

Nasilno ponašanje sa trećeg nivoa može da bude tretirano kao teža povreda obaveza i kao povreda zabrane utvrđene Zakonom, u zavisnosti od okolnosti (posledice, intenzitet, učestalost, učesnici, vreme, mesto, način i dr.), što procenjuju tim za zaštitu i direktor.

Intervencija prema nivoima nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja

Nivo nasilja i zlostavljanja uslovljava i preduzimanje određenih interventnih mera i aktivnosti.

Na prvom nivou, po pravilu, aktivnosti preduzima samostalno odeljenjski starešina, nastavnik, odnosno vaspitač, u saradnji sa roditeljem, u smislu pojačanog vaspitnog rada sa vaspitnom grupom, odeljenjskom zajednicom, grupom učenika i individualno.

Izuzetno, ako se nasilno ponašanje ponavlja, ako vaspitni rad nije bio delotvoran, ako su posledice teže, ako je u pitanju nasilje i zlostavljanje od strane grupe prema pojedincu ili ako isto dete i učenik trpi ponovljeno nasilje i zlostavljanje za situacije prvog nivoa, ustanova interveniše aktivnostima predviđenim za drugi, odnosno treći nivo.

Na drugom nivou, po pravilu, aktivnosti preuzima odeljenjski starešina, odnosno vaspitač, u saradnji sa pedagogom, psihologom, timom za zaštitu i direktorom, uz obavezno učešće roditelja, u smislu pojačanog vaspitnog rada. Ukoliko pojačani vaspitni rad nije delotvoran, direktor pokreće vaspitno-disciplinski postupak i izriče meru, u skladu sa Zakonom.

Na trećem nivou, aktivnosti preuzima direktor sa timom za zaštitu, uz obavezno angažovanje roditelja i nadležnih organa, organizacija i službi (centar za socijalni rad, zdravstvena služba, policija i druge organizacije i službe). Ukoliko prisustvo roditelja nije u najboljem interesu učenika, tj. može da mu šteti, ugrozi njegovu bezbednost ili ometa postupak u ustanovi, direktor obaveštava centar za socijalni rad, odnosno policiju.

Na ovom nivou obavezni su vaspitni rad koji je u intenzitetu primeren potrebama učenika, kao i pokretanje vaspitno-disciplinskog postupka i izricanje mere, u skladu sa Zakonom. Ako je za rad sa učenikom angažovana i druga organizacija ili služba, ustanova ostvaruje saradnju sa njom i međusobno usklađuju aktivnosti.

Informacije o nasilju, zlostavljanju i zanemarivanju od učenika prikuplja, po pravilu, psiholog, pedagog, odnosno drugo zaduženo lice u ustanovi - odeljenjski starešina, vaspitač grupe ili član tima za zaštitu.

Izjavu o nasilju, zlostavljanju i zanemarivanju učenik daje direktoru u prisustvu psihologa ili pedagoga i roditelja, osim ako je roditelj sprečen da prisustvuje.

Izuzetno, ako postoji sumnja ili saznanje na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje deteta i učenika u porodici, direktor obaveštava centar za socijalni rad i policiju, koji obaveštavaju roditelja, u skladu sa zakonom.

Ukoliko se radi o događaju koji zahteva preuzimanje neodložnih interventnih mera i aktivnosti, direktor obaveštava roditelja i u proces zaštite uključuje centar za socijalni rad.

Ako postoji sumnja da nasilni događaj može da ima elemente krivičnog dela ili prekršaja, direktor obaveštava roditelja i policiju.

Uvek kada je zaposleni počinilac nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja prema detetu i učeniku u ustanovi, direktor preuzima mere prema zaposlenom, u skladu sa zakonom, a prema detetu i učeniku mere za zaštitu i podršku (plan zaštite) na osnovu Pravilnika o protokolu.

Kada je roditelj počinilac nasilja i zlostavljanja prema zaposlenom, ustanova je dužna da odmah obavesti policiju.

Kada je učenik počinilac nasilja prema zaposlenom, direktor je dužan da obavesti roditelja, a u zavisnosti od slučaja i policiju, odnosno centar za socijalni rad; da pokrene vaspitno-disciplinski postupak i da izrekne vaspitno-disciplinsku meru, u skladu sa Zakonom.

Ukoliko postoji sumnja da je počinilac nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja treće odraslo lice (uključujući punoletnog učenika) prema detetu i učeniku, direktor je obavezan da istovremeno obavesti roditelja deteta koje je izloženo nasilju, zlostavljanju i zanemarivanju, nadležni centar za socijalni rad i policiju.

Kada se nasilje i zlostavljanje dešava u ustanovi između odraslih lica (zaposleni - zaposleni; zaposleni - roditelj; zaposleni, roditelj - treće lice), direktor preuzima mere, u skladu sa zakonom.

U postupku zaštite deteta i učenika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja ustanova je dužna da: postupak vodi efikasno i ekonomično; obezbedi zaštitu i poverljivost podataka do kojih dođe pre i u toku postupka; da učenika ne izlaže ponovnom i nepotrebnom davanju izjava.

Redosled postupanja u intervenciji

1) *Proveravanje sumnje ili otkrivanje nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja* obavlja se prikupljanjem informacija - direktno ili indirektno.

Prikupljanje informacija ima za cilj utvrđivanje relevantnih činjenica na osnovu kojih se potvrđuje ili odbacuje sumnja na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje. Tokom prikupljanja informacija poštuju se principi utvrđeni Konvencijom i pravila koja se primenjuju u postupcima u kojima učestvuje maloletno lice - dete i učenik.

Ustanova proverava svaku informaciju o mogućem nasilju, zlostavljanju i zanemarivanju. Vršiti se pregled video zapisa ukoliko ustanova ima elektronski nadzor nad prostorom. Kada roditelj prijavi direktoru neprimereno ponašanje zaposlenog prema njegovom detetu, direktor postupa u skladu sa Zakonom.

U slučaju neosnovane sumnje pojačava se vaspitni rad i prati ponašanje učesnika. Kada se potvrdi sumnja, direktor i tim za zaštitu preduzimaju mere i aktivnosti za izvršeno nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje.

2) *Zaustavljanje nasilja i zlostavljanja i smirivanje učesnika* je obaveza svih zaposlenih u ustanovi, a naročito najbližeg prisutnog zaposlenog i dežurnog nastavnika, odnosno vaspitača da odlučno prekine sve aktivnosti, razdvoji i smiri učesnike u aktu nasilja. U slučaju da zaposleni proceni da je sukob visoko rizičan i da ne može sam da ga zaustavi, odmah će tražiti pomoć.

3) *Obaveštavanje roditelja* i preduzimanje hitnih akcija po potrebi (pružanje prve pomoći, obezbeđivanje lekarske pomoći, obaveštavanje policije i centra za socijalni rad) obavlja se odmah nakon zaustavljanja nasilja i zlostavljanja. Ukoliko roditelj nije dostupan ili njegovo obaveštavanje nije u najboljem interesu deteta i učenika, ustanova odmah obaveštava centar za socijalni rad.

4) *Konsultacije* u ustanovi se vrše radi: razjašnjavanja okolnosti, analiziranja činjenica na što objektivniji način, procene nivoa nasilja i zlostavljanja, nivoa rizika i preduzimanja odgovarajućih mera i aktivnosti, izbegavanja konfuzije i sprečavanja nekoordinisane akcije. U konsultacije u ustanovi uključuju se: odeljenjski starešina, dežurni nastavnik, psiholog, pedagog, tim za zaštitu, direktor, učenički parlament.

Ukoliko u toku konsultacija u ustanovi direktor i tim za zaštitu, usled složenih okolnosti ne mogu sa sigurnošću da procene nivo nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, kao i da odrede mere i aktivnosti, u konsultacije uključuju nadležne organe i druge organizacije i službe: Ministarstvo prosvete - školsku upravu, centar za socijalni rad, policiju, zdravstvenu službu i dr.

5) *Mere i aktivnosti* preduzimaju se za sve nivoe nasilja i zlostavljanja. Operativni plan zaštite (u daljem tekstu: plan zaštite) sačinjava se za konkretnu situaciju drugog i trećeg nivoa za svu decu i učenike - učesnike nasilja i zlostavljanja (one koji trpe, koji čine i koji su svedoci nasilja i zlostavljanja).

Plan zaštite zavisi od: vrste i težine nasilnog čina, posledica nasilja po pojedinca i kolektiv, broja učesnika i sl.

Plan zaštite sadrži: aktivnosti usmerene na promenu ponašanja - pojačan vaspitni rad, rad sa roditeljem, rad sa odeljenjskom zajednicom, uključivanje učeničkog parlamenta i saveta roditelja, a po potrebi i organa upravljanja; nosioce tih aktivnosti vremensku dinamiku; načine kojima će se obezbediti ponovno uključivanje svih učesnika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u zajednicu. Mere i aktivnosti treba da budu preduzete uz učešće deteta i učenika i da budu u skladu sa njegovim razvojnim mogućnostima. Kada tim za zaštitu proceni da postoji potreba da se, osim pojačanog vaspitnog rada ili vaspitnog rada koji u intenzitetu odgovara potrebama učenika, prilagodi i obrazovni rad, predložiće timu za pružanje dodatne podrške učenicima pripremu individualnog obrazovnog plana.

Plan zaštite sačinjava tim za zaštitu zajedno sa odeljenjskim starešinom, odnosno vaspitačem, psihologom, pedagogom (ukoliko nisu članovi tima za zaštitu), direktorom i roditeljem, a po potrebi i

sa drugim nadležnim organizacijama i službama. U pripremu plana zaštite, kada god je moguće, ustanova će uključiti predstavnike odeljenjske zajednice, odnosno grupe, učeničkog parlamenta, kao i učenike - učesnike u nasilju i zlostavljanju.

Plan zaštite uključuje i informacije o merama i aktivnostima koje ustanova preduzima samostalno, u saradnji sa drugim nadležnim organizacijama i službama i kada druge nadležne organizacije i službe sprovode aktivnosti samostalno. Kada su u mere i aktivnosti uključene druge organizacije i službe, određuju se zadaci, odgovorna lica, dinamika i načini međusobnog izveštavanja.

Za treći nivo nasilja i zlostavljanja direktor ustanove podnosi prijavu nadležnim organima, organizacijama i službama i obaveštava Ministarstvo prosvete, odnosno nadležnu školsku upravu, u roku od 24 sata. Pre prijave obavlja se razgovor sa roditeljima, osim ako tim za zaštitu, policija ili centar za socijalni rad procene da time može da bude ugrožen najbolji interes deteta i učenika.

Ukoliko je komunikacija sa medijima neophodna, odgovoran je direktor, osim ako je direktor učesnik nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja. U tom slučaju komunikaciju sa medijima ostvaruje predsednik organa upravljanja.

6) *Efekte preduzetih mera i aktivnosti prati ustanova* (odeljenjski starešina, vaspitač, tim za zaštitu, psiholog i pedagog) radi provere uspešnosti, daljeg planiranja zaštite i drugih aktivnosti ustanove. Ustanova prati ponašanje deteta i učenika koje je trpelo i koje je izvršilo nasilje i zlostavljanje, ali i dece i učenika koji su indirektno bili uključeni (svedoci).

Prati se i uključenost roditelja i drugih nadležnih organa, organizacija i službi. Efekte preduzetih mera prate i nadležne službe Ministarstva prosvete.

Dokumentacija, analiza i izveštavanje

U sprovođenju preventivnih i interventnih mera i aktivnosti ustanova:

- 1) prati ostvarivanje programa zaštite ustanove;
- 2) evidentira slučajeve nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja drugog i trećeg nivoa;
- 3) prati ostvarivanje konkretnih planova zaštite drugog i trećeg nivoa;
- 4) analizira stanje i izveštava.

Odeljenjski starešina, odnosno vaspitač beleži nasilje na prvom nivou; prati i procenjuje delotvornost preduzetih mera i aktivnosti; podnosi izveštaj timu za zaštitu, u skladu sa dinamikom predviđenom programom zaštite.

O slučajevima koji zahtevaju uključivanje tima za zaštitu (drugi i treći nivo) dokumentaciju (službene beleške i svi drugi oblici evidentiranja podataka o licu, događaju, preduzetim radnjama i dr.) vodi, čuva i analizira za potrebe ustanove psiholog ili pedagog, a izuzetno, drugi član tima za zaštitu koga je odredio direktor. Tim podnosi izveštaj direktoru dva puta godišnje. Direktor izveštava organ upravljanja, savet roditelja i učenički parlament.

Izveštaj o ostvarivanju programa zaštite je sastavni deo godišnjeg izveštaja o radu ustanove i dostavlja se Ministarstvu prosvete, odnosno nadležnoj školskoj upravi. Izveštaj sadrži, naročito: analizu efekata preventivnih mera i aktivnosti i rezultate samovrednovanja u ovoj oblasti, broj i vrstu slučajeva nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, preduzete interventne mere i aktivnosti, kao i njihove efekte.

Direktor odlučuje o dozvoli pristupa dokumentaciji i podacima u postupku zaštite deteta i učenika, osim ako je na osnovu zakona, a na zahtev suda, odnosno drugog nadležnog organa obavezan da ih dostavi. Korišćenje dokumentacije u javne svrhe mora biti u skladu sa zakonom.

Na osnovu analiza stanja, praćenja nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, vrednovanja kvaliteta i efikasnosti preduzetih mera i aktivnosti u oblasti prevencije i intervencije, ustanova definiše dalju politiku zaštite dece i učenika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja.